

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA 1 (P1)

NYENYANYANA/NYENYANKULU 2012

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 80

Memorandamu leyi yi na 5 wa tipheji.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 1

XITSHURIWA XA A

- 1.1 Mbewuyanga√, eka Xikukwana.√ (2)
- 1.2 Hi ku nwa byalwa/Hi ku timula torha hi mati ya vavanuna.√√ (2)
- 1.3 Hi mafidzula ya ntirho. √√ (2)
- 1.4 - Mathayere ya movha wa yena a ma herile. √√
- A a ri hava mali. √√
- A a ri na swikweleti swo tala. √√ (6)
- 1.5 1.5.1 A Ndzi kanganyisiwile nanhlikanhi. √√ (2)
- 1.5.2 B Ndzi fambile ndzi herile matimba, ndzi nga khomangi nchumu. √√ (2)
- 1.6 1.6.1 A hi swona.√ Na Sokisi u tekeriwile mali hi swigevenga.√ (2)
- 1.6.2 A hi swona.√ Sokisi u le ku hakeleni ka xikweleti. √ (2)

XITSHURIWA XA B

- 1.7 I murhangeri/I mufambisi efemeni.√ √ (2)
- 1.8 Hileswi a fambaka hi xitulu xo susumetiwa xa vatsoniwa.√√ (2)
- 1.9 U dyondzekile/ kumbe i ku dyondzeka.√√ (2)
- 1.10 C Ku titshemba.√√ (2)
- 1.11 A swi kahle, hikuva vatsoniwa na vona va na timfanelo to dyondza. √√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 30

XIYENGE XA B: NKOMISO/NKATSAKANYO WA NDZIMA**XIVUTISO XA 2****XITSHURIWA XA C**

- Ku nwela ematini hikwalaho ko tsandzeka ku hlambela. ✓
- Van'wana va dyiwa hi tingwenya. ✓
- Vana van'wana va ndzondzometeriwa ematini hi vanghana . ✓
- Van'wana va dlawa hi mati yo vila emapotweni. ✓
- Ku na lava welaka endzeni ka mabavhu lama nga sukeriwa hi vatswari. ✓
- Van'wana vana va wela endzeni ka mathini ya mati. ✓
- Vana lava pelaka milambu va dyiwa hi mati hi mikarhi ya timpfula. ✓

(Nkombo wa tipoyinti ntsena.)**Makoreketelo ya nkomiso:**

Nkomiso wu fanele ku koreketiwa hindlela leyi landzelaka:

- **Maavelo ya timaraka:**
 - 7 wa timaraka i ta 7 wa tipoyinti : N (7) (maraka yin'we hi poyinti)
 - 3 wa timaraka i ta ririmi : R (3)
 - Ntsengo wa timaraka : 10
- **Maavelo ya timaraka eka ririmi:**
 - 1-3 wa tipoyinti leti nga tona: nyika maraka yin'we
 - 4-5 wa tipoyinti leti nga tona: nyika timaraka timbirhi
 - 6-7 wa tipoyinti leti nga tona: nyika timaraka tinharhu

LEMUKA:

- **Xivumbeko:**
 - Hambiloko nkomiso wu tsariwile hi xivumbeko xo hoxeka wu fanele ku kamberiwa.
 - Hambiloko nkomiso wu tsariwe hi xivumbeko xa tipoyinti kumbe swivulwa wu fanele ku ri wu nga onhi mongo wa timhaka.
- **Ntsengo wa marito:**
 - Vakamberi va languteriwa ku kambisisa ntsengo wa marito lama tirhisiweke.
 - U nga susi timaraka loko mukamberiwa a nga kombisangi ntsengo wa marito lama tirhisiweke kumbe ma kombisiwile hindlela yo hoxeka.
 - Loko ntsengo wa marito wu hundzisiwile, hlaya ku fika eka 5 wa marito lawa ku hundzisiweke hi wona kutani u nga tekeli enhlokweni marito lama nga ta landzela eka nkomiso.
 - Mikomiso yo koma ngopfu kambe yi ri na tipoyinti hinkwato leti lavekaka **a yi fanelangi** ku xupuriwa.

XIYENGE XA C: NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

XITSHURIWA XA D: XINAVETISO

- 3.1 A hi ntiyiso. Yi kona minchumu yin'wana yo kandza mavele ku fana na xigayo/xihiso na swin'wana. √√ (2)
- 3.2 Mina na musi a hi bandhi na buruku. √√ (2)
- 3.3 A hi tshuri ntsena ri kotaka ku sila tindzoho, swi kona swi tirhisiwa swin'wana leswi naswona swi kotaka ku tirha ntirho wo sila tindzoho. √√ (2)
- 3.4 ku kala swi nga hambani. √√ (2)
- 3.5 (a) Etshurini. √ (1)
(b) Emusini. √ (1)
- [10]**

XIVUTISO XA 4

XITSHURIWA XA E: KHATUNI

- 4.1 Ku hangalasa mahungu √√ (2)
- 4.2 (a) Xirin'wana. √√ (2)
(b) Xindlebyana. √√ (2)
- 4.3 Vadyondzi va ta nyika miehleketo yo komba ririmi ra xirho ku vumba swivulwa swa vona. Xikombiso: Ririmi ra mina ra vava. √√ (2)
- 4.4 E-e. √ Mikarhi yin'wana vo kumbetela kunene. √ (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 5

XITSHURIWA XA F: PROSI

- 5.1 5.1.1 (a) Xigwili. √ (1)
(b) Loyi a ku nyikaka ntirho. √ (1)
- 5.1.2 (a) Swigwili. √ (1)
(b) Tshika. √ (1)
- 5.1.3 Ximidyana. √√ (2)
- 5.1.4 (a) Ku pfuniwa la ringetaka ku tipfuna. √√ (2)
(b) Vutomi a byi tshami eka ndhawu yin'we kambe bya cinca ku kotisa vhilwa. √√ (2)
(c) Ku byeriwa timhaka ta nkoka leti nga ta ku pfuna./Kumbe ku byeriwa hi tinomboro ta Lotto. √√ (2)
- 5.1.5 Phofula. √√ (2)

XITSHURIWA XA G: XIFANISO

TINHLAMULO

5.2	5.2.1	Maphorisa/masocha/masekhuriti.√√	(2)
	5.2.2	Ekhotsweni/ejele.√ √	(2)
	5.2.3	I munhu wa mahanyelo yo biha, hikuva loko munhu a kala a bohiwa hi tinsimbhi leti kombisiweke laha henhla u va a tlurile nawu/ a onhile swo karhi.√√	(2)

[20]

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 40
NTSENGO WA TIMARAKA: 80